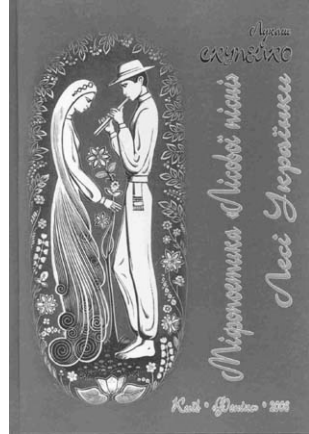

ПО-НОВОМУ ПРО “ЛІСОВУ ПІСНЮ” ЛЕСІ УКРАЇНКИ

В Інституті літератури НАН України надалі відбуваються засідання літературно-критичного клубу „Академічні бесіди”. Одне з останніх зібрань було присвячене обговоренню монографії Лукаша Скупейка „Міфопоетика „Лісової пісні” Лесі Українки” (К., 2006). У монографії досліджуються питання міфопоетики „Лісової пісні”. На основі аналізу художньо-образної системи, композиції, хронотопу, основних мотивів автор пропонує оригінальне тлумачення драми-феєрії Лесі Українки. Залучено значний фольклорно-міфологічний, теоретико-літературний матеріал.

подаємо стислу стенограму обговорення.

Григорій Штонь

У щоденниках Винниченка є кілька думок про Грушевського. В одному з таких суджень ідеться про те, що читати Грушевського можна тільки за кару. Ми читаємо один одного іноді з поваги до теми, до автора. Але читати й почувати себе щасливим... Щасливим за когось, за свого товариша, який побудував такий ось літературознавчий храм, крім того, працею своєю нічого ще не підсумовує, а, можливо, тільки починає, — за таку нагоду хочеться авторові подякувати.

Кожен із нас — амбітна людина. Ми намагаємося своє ім'я, свою присутність у цьому світі означити інтелектуальним продуктом, який іноді має більший стосунок до наших амбіцій, наукових можливостей, аніж до предмета самого дослідження. Ця книжка зачаровує тим, що людина не шкодує себе для того, і тільки для того, щоб увиразнити, чимось збагатити найперше предмет дослідження.

Життя наше ми проживаємо лише раз. Скільки впродовж життя нам вдасться написати таких фундаментальних, тісних, щільних книжок? І коли ми, не шкодуючи часу, сил, вкладаємо всіх себе у свої книжки, з'являються саме такі праці, читаючи які, відчуваєш, що кожне речення тут на своєму місці, автор над кожним словом подумав, зважив, і слово це спонукає тебе до думки. У цю книжку вкладено десь близько десяти років праці. Писалася вона значно менше, але біля неї довго ходилося, думалося. Це ще одна з якостей наукової роботи, що теж не так часто сьогодні зустрічається.

Лукаш Скупейко зумів цією книжкою втриматися в межах не тільки матеріалу лесезнавства, а в межах національного аспекту нашого літературного життя, нашого літературного поступування. Він не віддав Лесю, умовно кажучи, усім існуючим і не існуючим літературним течіям і методологіям. А, згідно з пушкінською настановою, яку кожен знає, але про яку хочеться нагадати, написав про Лесю, „судячи про письменника згідно з законами, що їх висунув сам письменник”. Привабливість методи, якою користувався дослідник при написанні цієї книжки, полягає в тому, що йому вдалося проникнути в авторський задум. Це дуже важливо, коли дослідникові вдається проникнути в таїну письменницького навіть не стільки задуму, як стану духу, інтелекту, професіоналізму. Лукаш Іванович ніби реставрував цей стан своєю книжкою.

Лариса Мірошніченко

Складається так, що ми з Лукашем Скупейком працюємо паралельно. Я працюю над рукописом „Лісової пісні”, Лукаш Іванович філософськи осмислює глибину остаточного тексту, зміст цього твору, його поетику. І тому я справді дуже прискіпливо придивлялася до окремих розділів, замислювалася, який шлях дослідження обирає автор: чи осмислює процес творення „Лісової пісні”, генезу, чи аналізує вже цілісний твір. Поступово я переконувалася в тому, що Лукаш Іванович охоплює й те, над чим працюю і я.

Пригадую статтю про пролог до „Лісової пісні”, цю дивовижну публікацію в журналі „Слово і Час”. Я уважно читала цей текст, адже мала свій погляд, своє тлумачення того, чому пролог з’явився пізніше, які причини були для того, що Леся Українка так кардинально змінила початок „Лісової пісні”. Лукаш Іванович осмислював те, чому, власне, Лесі Українці треба було починати з такого прологу. І я, помітивши, що в нас немає перегуку, трохи заспокоїлась... Як, зрештою, ми, літературознавці, можемо по-різному дивитися на одне й те ж літературне явище...

Я переконуюся в одному: ми можемо ще так багато сказати, паралельно ідучи до осягнення цього твору. Л.Скупейко не приглядався до окремих моментів, варіантів рукопису, він і не ставив перед собою такого завдання. А мене до надзвичайно довгих роздумів спонукає, наприклад, одна єдина правка. Правка того ж імені Лукаша: чому Леся змінила ім’я, що вона бачила в тому скороченому першому імені, яким називала Лукаша, чому вона викреслила його, яке походження цих двох імен?.. Чому вона, наприклад, замінила калину на березу, на вербу?.. Тобто, я бачу окремі маленькі сюжети за рукописом. Ці маленькі рукописні сюжети дають нам неймовірне поле для досліджень. Після осмислення „Лісової пісні” Лукашем Івановичем, я думаю, які ж іще великі в нас перспективи роботи над рукописом „Лісової пісні” Лесі Українки. Рукописом не чорновим, а комбінованим. Той рукопис, який ви бачите в книжці Лукаша Івановича, дивовижний. Це зовсім не чорновий рукопис, це зібраний до купки маленькими пелюсточками різних за хронологією рукописів, які вона потім різала, вирізала, склеювала...

Але тепер, коли продовжую вивчати рукопис „Лісової пісні”, біля мене книжка Л.Скупейка. Тут я бачу його тлумачення і переконуюсь, як можна співзвучно розкривати далі цей вершинний твір, наблизитися до авторського задуму.

Водночас, як на мене, рукописний текст не повинен додаватися до такої солідної філософської, літературознавчої праці, адже рукопис — це сама по собі праця. Хотілося б, щоб факсиміле „Лісової пісні” подавалося в окремій книжці, як, наприклад, публікуються рукописи текстологами-французами. Це дивовижні речі, і ми до цього дійдемо, обов’язково.

Анатолій Ткаченко

Сподіваюся, справді, ми наблизитимемося до світових видавничих стандартів, відповідних форматів. А от щодо цієї книжки, хочеться вірити, що читач не даремно отримав нагоду бачити перед собою текст рукописний, у сенсі чистого, первинного тексту. Тому що ми іноді досліджуємо, власне, якийсь інтертекст, інтерсеміотику, і не знаємо, що, виявляється, є тексти справжні.

Що ж стосується самого дослідження, то в основі його лежить, сказати б, „текстоцентричність”. Часто наші праці будуються за якимось штучним принципом: спершу накидається концепція „збоку”, а потім під неї все підганяється. Тут стрижнем є „Лісова пісня”, і докола неї вибудовується цитатний матеріал. Чужа думка входить сюди тільки тоді, коли органічно щось пояснює, безпосередньо стосується предмета дослідження.

Праця закликає до дискусій, будить думку, бажання посперечатися. Хоча б стосовно теоретичного осмислення понять *міфопоетиката міфотворчість, міфотворення*. Коли виходити, наприклад, з теорії О.Потебні про слово, про його першопочаткову міфологічність, слово як міф, як образ, слово, яке постає креативно, — що теж є певна міфологема. Далі, коли ми говоримо про поетику міфології, поетику міфа, — поняття,

нібито самі по собі не сумісні, — то, очевидно, маємо оперувати як мінімум двома значеннями слова *поетика*. Розглядати *поетику* як те, що вже напрацьовано, як аналіз, і *поетику* як синтез попередньо напрацьованого, як креативність. Я навіть намагався свого часу це роз'єднати й окреслити таку бінарну опозицію: *поетика* — *стиль*. Оскільки, проаналізувавши багато визначень поетики за ключовими словами й багато визначень стилю за ключовими словами, я побачив, що вони майже ідентичні. Різниця, як на мене, з'являється там на рівні слова, як слово в мові: є мова і мовлення, є потенційний і кінетичний стан слова. Так і поетика: є те, що напрацьоване, підняте до цього рівня, — це аналіз, це те, що ми вже осмислили, — і є стиль як прорив у нову якість. Отже, можна було б говорити не про міфопоетику, а про міфостилістику. Міфостилістику як те, що постає на основі міфопоетики.

Олександр Астаф'єв

Інтелектуальний простір цієї праці діалогізує із найболючішими точками сучасної науки. Заслуга автора в тому, що він використовує синтез різних методологій, де бачаться засади герменевтики, феноменології, структуралізму, ритуально-міфологічної школи, прагне панорамно подивитися на таке явище, як творчість Лесі Українки, не просто описати його, а запропонувати свою інтерпретацію. У підході до пояснення феномену „Лісової пісні” автор обирає своєрідну „золоту середину”. З одного боку — художній світ поетеси, її особистість, соціокультурний досвід, її драми і трагедії, з другого — читач. І він також цьому читачеві дає поживу, залучаючи його до участі в тексті, до його розкодування. Ця „золота середина”, справді, дуже вдало обрана дослідником.

Звичайно ж, маємо вітати й ретельну наукову сумлінність Лукаша Скупейка, оскільки тут залучено величезний корпус листів, різних джерел, якими він намагається мотивувати ту чи іншу свою тезу. Взагалі, аналіз феномену Лесі Українки в інтер'єрі фольклорних мотивів, в інтер'єрі архетипної пам'яті тощо, намагання пояснити різновекторність феномену поетеси робить цю працю ваговою й помітною подією сучасного літературознавства.

Віталій Дончик

Лукаш Скупейко добре володіє словом, має, що важливо, чуття слова, у нього чіткий, прозорий і, я б сказав, доцільно-ощадливий науковий стиль. Ці його риси вповні виявились у презентованій сьогодні ґрунтовній, глибокій науковій праці. Дослідницька вибагливість і доцільність відчувається й у виборі методологічних засад, у фаховому розрізненні проблемно-тематичних аспектів. Те, що належить літературі, він віддає літературі, те, що належить міфіві — міфіві... Питання міфопоетики, дуже тісно пов'язані з „Лісовою піснею”, в роботі не беруться „натрусом”, вони науково увиразнені, класифіковані, логічно ув'язані.

Дослідження тішить справжнім академізмом: цитата за цитатою, речення за реченням аналізується текст, обґрунтовується й доводиться думка, відбувається спочатку екстенсивне нагромадження доказів, визрівають висновки. Це об'єктивна, сумлінна наука (не *для* і не *про* себе). Не суб'єктивні сплески й виплески. Присутність автора в його тексті, звісно, відчувається, ми цього уважного, прискіпливого Лукаша Скупейка бачимо, і водночас він не заступає собою предмет дослідження.

Сергій Гальченко

Я багато років працював поруч із Лукашем Скупейком та Ларисою Мірошніченко, бачив, як вони уважно досліджували рукописи, досліджували під різними кутами зору, тож маємо сьогодні вагомі результати їхньої роботи.

Дякую Лукашеві Івановичу за прекрасні години спілкування з його книжкою. Єдине, що хотілося б зауважити, — звертаюся тут не стільки до автора, як до всіх нас, — все ж таки ця перша публікація автографа Лесі Українки мала б супроводжуватися належним науковим апаратом. Тому я хочу побажати і Лукашеві Івановичу, і Ларисі Петрівні, і всім, хто буде причетний до 16-томного видання творів Лесі Українки, уже тепер думати й набирати банк текстів, готувати проект факсимільних видань її творів з усіма

необхідними показниками, додатками, розшифровками.

Ніла Зборовська

Ті висновки, які пропонує у своїй монографії Лукаш Скупейко, це, звісно, поле для дискусій. Наприклад, судження про новоромантичну драму. „Лісова пісня” — це особлива драма, я абсолютно з цим згодна. Якоюсь мірою вона є підсумковою. Не можна порівняти її, наприклад, з „Одержимою”. Однак в обговоренні цього питання потрібна саме дискусія...

Все ж, хочу поставити авторові запитання: у висновках „Лісову пісню” названо „белетристичною утопією” та „новоромантичною драмою”. Як ці поняття узгоджуються, чи не відчуває сам дослідник тут конфлікту?

Лариса Мороз

Мені ця книжка дуже імponує такою своєю якістю, яку б я назвала „мікроаналіз художнього твору”. Мене такий мікроаналіз на глибокому науковому рівні, рядок за рядком, слово за словом, нюанс за нюансом вражав завжди. Водночас ця книжка показує, наскільки неосязним твором є та ж „Лісова пісня” Лесі Українки.

Виникають, звісно, підстави і для дискусії. Наприклад, коли в праці йдеться про поганську віру наших предків, писане латиною поняття „roganus” постає в контексті аналізу семантики слова „поганий”, — але ж це різні речі... Так само можна було б простежити зв'язок „Лісової пісні” з символістською драмою. Особливо коли йдеться про образ Мавки: це водночас і міфологічний образ, і власне людина, і саме тут варто було б „упіймати” цю ниточку специфічного українського символізму. З одного боку, маємо олюднення Мавки, суто лісової істоти, але й не цілковите олюднення. З другого — це одухотворення суто умовного персонажа. Загалом же і те, що ця книжка породжує бажання подискутувати, іде їй на користь.

Микола Бондар

Лукаш Скупейко у своїй книжці справді продемонстрував високий науковий академічний рівень, спокійно, розважливо, непоспішливо розібрався в тих теоріях, які напрацьовані ритуально-міфологічною школою, все це дуже вдало спроектував на твір Лесі Українки, який справді заслуговує того, щоб бути предметом окремої монографії.

Я хотів би з того почати, на чому Лукаш Іванович поставив крапку. Зокрема з підведення сюжету цього дослідження до проблеми трагізму. Міф: наскільки він узагалі включає в себе поняття трагічного? І якщо цей трагізм існує, власне, за межами міфа, то, можливо, у цьому творі ініціатива належить іншому началу, не міфологічному? Лукаш Іванович дуже ґрунтовно показує генезу того міфа, який справді присутній у „Лісовій пісні”, віднаходить його коріння в етнонаціональній культурі, переконливо аргументує міфологічну природу персонажів тощо. Але ж звучить музика, яка перетворює Мавку з лісової істоти на людину, яка дарує їй душу, яка, власне, втягує її в трагедію — трагедію душі, життя, почуттів, трагедію долі. Автор у тексті свого дослідження відкидає спробу прив'язати інтерпретацію твору Лесі Українки до статті Ніцше „Походження трагедії з духу музики”. Справді, та музика, про яку говорить Ніцше, і музика, що належить Лукашеві сопілці, — різні речі. Але сама формула *походження трагедії з духу музики*, як на мене, заслуговує на глибше осмислення у зв'язку з проблематикою цього дослідження. Не в ніцшеанському сенсі, а ось в якому. Виходить так, що музика тут протиставляється якимось чином природі. Власне, чим є музика для Мавки? Що означає музика в самому творі? Очевидно, вона — символ чогось такого, невластивого для світу, що оточує Мавку. При всьому тому, що Мавка — це образ міфологічний, тут, очевидно, починає працювати якийсь інший міф чи, можливо, зовсім не міф, а якийсь, за сутністю своєю інше, символічне начало?

Тамара Денисова

Це книжка по-справжньому нова, і мені найбільше імponує її концепція, бо міфопоетика фокусує різні підходи й різні теорії. Вона включає і міф, і міфотворчість, і персоналістичний підхід, і світ авторки, який, безумовно, органічно міфопоетичний.

Така концепція найплідніша для проникнення в поетичний світ Лесі Українки та інтерпретації її творчості. Як на мене, вона співмірна і з постаттю, і з твором, який досліджує Лукаш Скупейко, бо Леся Українка — це унікальне явище світової літератури.

У цій книжці немає аплікації розробленої західної моделі до української постаті, а є об'ємне потрактування творчості блискучої авторки, в якій природно поєднано і народне, міфологічне світовідчуття, й інтелектуальне, європейське світобачення, і сучасне філософське осмислення, тобто все те багатство, яке може тільки нести в собі унікальна творча постать. Тож я бачу в дослідженні Лукаша Івановича дуже цікаву, плідну й гідну того, щоб продовжувати розвивати й наслідувати, тенденцію прочитання класичного тексту, новаторську для української філологічної науки.

Лукаш Скупейко.

Насамперед хочу сердечно подякувати всім учасникам цього засідання, як кажуть, на доброму слові. Розумію, що чимало схвальних думок, висловлених про написане мною, — це значною мірою аванс, побажання на перспективу. Сподіваюсь їх виправдати. Та все ж, зізнаюся щиро, дуже радий, що книжка сприймається, і тому висловлюю глибоку вдячність і за підтримку, і за критичні зауваження...

Що ж стосується концепційного задуму книжки, то, якщо абстрагуватися від подробиць, його спрощено можна сформулювати двома тезами. Перша: у художньому творі завжди домінує літературне начало, і міф чи його елементи виступають лише матеріалом для реалізації художнього задуму автора; під цим кутом зору, тобто якщо розглядати літературу як літературу, а не ідеологію і т. ін., поняття міфотворчості втрачає сенс. І, навпаки, набуває актуальності поняття міфопоетики. Друга: за своїм задумом „Лісова пісня”, незважаючи на те, як ми її означимо — новоромантичною, символістською чи модерністською драмою, — це, сказати б, апологія духовності, це мрія про людину як істоту духовну; у цьому сенсі „Лісова пісня” трактується як „белетристична утопія” (за аналогією до статті „Утопія в белетристиці”) Лесі Українки.

Погоджуюся, що з приводу цих та інших міркувань, висловлених у книжці, можна дискутувати. Це вповні закономірно, бо, переконаний, літературознавство — це не сума назавжди усталених істин, це шлях до істини, і кожен проходить його по-своєму...

Олена Поліщук

„ПРОСВІТНИЦЬКА ТРАДИЦІЯ В ЛІТЕРАТУРІ США”

В Інституті літератури ім. Т.Г.Шевченка НАН України відбулася презентація другого числа щорічника „Американські літературні студії в Україні”, започаткованого Центром американських літературознавчих студій в Україні при Інституті літератури. Цього разу видання було присвячено просвітницькій традиції в літературі США.

У щорічнику опубліковано наукові розвідки про „Просвітницький контекст XVIII століття” (частина I) та про „Традиції просвітництва в сучасній американській літературі” (частина II). Тут розміщено есе професора Ноеля Полка „Також поза історією” (рубрика „Наші гості”), в якому представлено оригінальний погляд американського вченого на рідну південну літературу. Надрукована також хроніка та інформація про недавні публікації та події американістики.

У привітанні від Посольства США в Україні аташе з питань культури *Долорес Холандер* говорила про вагомість презентованого щорічника.

Виступ директора Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, акад. НАН України *Миколи Жулинського* був концептуальним і контекстуальним. Зокрема,

